

ПАМЕТНА ЗАПИСКА

Относно: срещата в тесен кръг на министрите на външните работи на социалистическите страни, състояла се на 10 април 1989 г. вечерта в резиденция "Нидерщънхаузен" - Берлин

По установена традиция на Комитета на министрите на външните работи след пристигането на делегациите за участие в поредното заседание на Комитета вечерта в 20.00 ч. се състоя предварителна среща в тесен кръг за преглед на подготовката на документите и обмяна на мнения по различни въпроси.

Най-напред думата взе домакинят - министърът на външните работи на ГДР О.Фишер. Той съобщи уточнената програма и започна с обща оценка на международното положение. В експозето си, продължило 30 минути, Фишер фактически изложи "особените" възгледи на ГДР по основните въпроси на европейската и световната политика.

До.Оскар Фишер изтъкна, че според Германската демократична република обстановката в света се характеризира със стабилизация и преход от конфронтация към сътрудничество. Но развитието в тази посока не било гладко, положителните промени не ставали автоматически. Очаквали в бъдеще да се разгърне жестока борба със силите, враждебни на разведряването и социализма. "Ние ще я водим от ясна позиция, защото класовите и общочовешките интереси се съчетават днес по нов начин. Напълно възможно е да се обезпечи правото на мир при съблюдаване на принципите на мирното съвместно съществуване и при сътрудничество на глобално ниво." Той бил убеден, че ГДР дава своя принос в това отношение, като отчита и зачита класовите,

системните и идеологическите различия. Но противникът не бил готов за това.

Върху нас, посочи Фишер, се оказва натиск, защото отхвърляме "вноса" на империалистическите представи за човешки ценности. Другата страна не се задоволява с козметични операции, тя иска да оперираме и ампутираме социализма като такъв. Това недвусмислено говорят и Бжежински, и Кисинджър, и генералният секретар на НАТО Върнер. След Виена, другата страна предприема в Европа офанзива за експорт на буржоазните ценности.

От нас искат, подчерта министърът на външните работи на ГДР, да свалим стената, да демонтираме социализма. Твърдят, че не искат промяна на границата. Фактически те се стремят към ревизия на държавните граници в Европа в нарушение на Хелзинки. Говорят за човешки права, но подразбират демонтаж на производствените отношения.

- Те са за повече пазар, за по-малко Маркс.
- Те използват човешките права за намеса във вътрешните работи на ГДР.
- Те говорят за демидеологизация на международните отношения, но всячески представят тяхната система като по-добра.

Според др. Фишер, именно в такава обстановка се подготвят главните форуми след Виена - Лондон, Париж и Москва. Западът ще се бори за реставрация на капиталистическите порядки по политически и икономически, а не по военен път. Положението не дава основания за еуфория. Ако искаме в центъра на обсъждането да са действително главните проблеми на Европа, трябва да изясним нашия подход.

" Несъмнено ние сме заинтересовани и от разоръжаване, и от втората кошница на икономическото сътрудничество - наблегна той - но и трябва да защитим ценностите на социализма. Общоевропейският дом не може да се строи само по западен план. Ние трябва да

запожим носещата му конструкция.

Когато говорим за вътрешния ред, ние не можем да позволим някой да ни предписва как да си устройваме живота.

Що се касае до стената, техните претенции са открито посегателство срещу държавната граница. Тази дейност от тяхна страна се засили след изказването на Рейгън при Брандебургските врати, което бе откровен призив за изменение на границите на следвоенна Европа."

Фишер изтъкна, че стената е издигната в съответствие с четиристранното съглашение за Западен Берлин. "Тя разделя двете системи. Те не могат да се обединят, както не могат да се съединят огънят и водата. Не друг, а Вили Брандт бе казал, че стената обезпечи мира и позволи да се изгради системата на европейските договори след 1970 г.

Стената е от бетон, но тя не е пречка за общуването. В нея има 25 пропускателни пункта. Само през 1988 година 4 млн. граждани на ГДР са посетили Западен Берлин и 2 млн. западноберлинчани са посетили ГДР. При това положение било наистина чудно защо Западът прави централна тема от тази стена." Ясно, заключи др. Фишер, ударът не е срещу стената, ударът е срещу социализма.

В ГДР виждали тук пряка връзка със стратегията на страните в общоевропейския процес, което налага да се договорим за нашите основни задачи.

Министърът на външните работи на ГДР постави накрая два конкретни въпроса – кога ще се уточним за съвместното съвещание на министрите на външните работи и на отбраната на страните от Варшавския договор, и как да се развива по-нататък инициативата на ЧССР за установяване на отношения между нашия съюз и Лигата на арабските държави.

След това думата взе първият заместник-министър на външните работи на СССР А. Бесмертних.

Най-напред той информира участниците в срещата за промяната в ръководството на съветската делегация, причина за която е спешното заминаване на Е. А. Шеварднадзе в Грузия поради възникналата там тревожна ситуация. Др. Бесмертних накратко описа хода на събитията в духа на съобщенията, публикувани в печата. След това той съобщи и някои подробности относно аварията със съветската ядрена подводница в Норвежко море.

Др. Бесмертних не навлезе в коментар на оценките на министъра на външните работи на ГДР. Др. Фишер засегна важни въпроси - каза той - по тях ще говорим на пленума и навярно отново в тесен кръг. По редица от тях вземаме отношение в изказването ни, което е подготвено на базата на тезисите на Едуард Амвросиевич Шеварднадзе. Главното сега е да развиваме сътрудничеството между нашите братски държави.

Министърът на външните работи на Полша Т. Олеховски подчерта, че полската делегация одобрява проектите за 3-те документа. Той посочи ползата от откровената размяна на мнения в рамките на срещите в тесен кръг, и постави няколко въпроса, които Полша смята за важни на сегашния етап:

- Да бъде даден приоритет на концептуалната разработка на въпросите на 2-ра кошница, с цел да изработим по-действена и привлекателна платформа за предстоящата среща по икономическото сътрудничество в Бон през 1990 г. С тази задача можело да се заеме многостранната група за взаимна информация.

Полша отдавала голямо значение на опазването на околната среда. В тази връзка смятали мероприятиято, предстоящо тази есен в София за много важен момент. В подготовката също така можела да се ангажира полезно споменатата група.

„ Сериозен въпрос, на който министрите следва да посветят усилия, е проблематиката на СИВ. Необходимо е да се оцени достигнатото досега в сферата на многостранното сътрудничество и интеграцията. Ясно е, че то не отговаря на нуждите, на актуалните тенденции и процеси. В центъра на вниманието на практическото съвещание на секретарите на нашите партии по икономическите въпроси е именно този въпрос - необходимостта от увеличаване на усилията за ефективно сътрудничество между страните от социалистическата общност. ”

Реализацията на идеята за общоевропейския дом, според др. Олеховски, изисква преди всичко откритост на първо място в отношенията между социалистическите страни, в сътрудничеството между тях. „С огорчение“ бе отбелязано, че в много области като достъпа до средствата за масова информация, контактите между хората, личните пътувания и преките връзки между нашите народи няма напредък, а точно обратното - регрес. „Въведени са в действие предаватели за предаване на съветски, италиански и френски телевизионни програми, но с другите братски страни подобно нещо няма. Необходимо е да се даде нов ход на нещата, да се спрат неблагоприятните тенденции. Най-важен обаче е въпросът с личните пътувания. Без поврат в тази област, по-нататъшното сътрудничество във всички сфери ще се натъква на препятствия. ”

Полският министър предложи да се предприемат кардинални стъпки за коригиране на съществуващите проблеми, най-напред чрез ^{многостранно} сключване на споразумение между всички социалистически страни, което да замени всички двустранни договори, регулиращи движението на хора между тях. В основата му трябвало да бъде приемането на единна митническа декларация, улеснения за личните пътувания на населението от крайграничните райони, увеличение на гранично-пропускателните пунктове. Обсъжданията на експертно ниво щели да помогнат за подготовката на такъв документ, но най-важно би било едно принципно политическо решение.

Др. Петър Младенов обърна внимание, че за да бъдат практически ползотворни срещите в тесен кръг, необходимо е те да се провеждат целенасочено, с ясно очертани приоритетни теми.

В противен случай, посочи българският министър на външните работи, изслушваме монолози, започваме с "А", за да свършим с "Я". Нужно е да се концентрираме върху определени въпроси, съвместно да търсим решения за тях. Др. П. Младенов лично е подготвил свои съображения по най-актуалното събитие - Виена, за предстоящите форуми в Лондон, Париж, Москва. Получава се така, че всеки говори това, което намери за добре. Др. П. Младенов продължи: "Засегнати бяха редица общи проблеми, по които на другия ден в изказванията всеки ще изрази аргументирано становище. Общият знаменател е общата оценка в документа - тя е ясна. Направено е много. Никой не идеализира положението в света, но ще бъде грешка, ако недооценим успехите, постигнати в резултат на курса на новото политическо мислене. Също толкова неправилно, колкото и ако ги подценим. Не бе леко, няма да е леко и в бъдеще, но трябва да се работи.

Решаваща за положителните явления бе ролята на социализма, в това число на Политическия консултативен комитет, на Комитета на министрите на външните работи. Решаващо бе мястото на СССР - не защото е най-голямата, водещата социалистическа страна, а защото той бе инициатор на тези нови идеи. В резултат, никога досега ролята на социализма в света не е била толкова осезаема. Това е плод на правилната му политика.

Във всички братски страни се извършват значителни промени - наричаме ги реформи, обновление, преустройство. Никой не казва, че положението навсякъде е еднакво. Различаваме се по историческо наследство, национални особености. Но тези промени са нужни за

социализма, за лицето на социализма. Понякога може да си богат и силен, но хората да не искат да те гледат.

Виена сочи пътя към утре. Трудности има. Това го разбираме. Но крайните резултати, Заключителният документ, е безспорен успех на нашите страни."

След като изрази подкрепата на българската делегация за документите, др. Петър Младенов благодари на немските другари за гостоприемството.

Думата взе румънският министър на външните работи Й. Тоту. Той оцени положително консенсуса по 3-те документа и заяви, че по основните въпроси няма различия. В двата политически материала били залегнали важни тезиси.

Той благодари на О. Фишер за повдигнатите от него "най-сериозни въпроси". Сега било трудно да се дава пряк отговор на всеки от тях, да се правят изводи. Но румънската делегация високо оценява изявлението на др. Фишер, което поставило точка над "и" по най-важните проблеми. Тоту бил съгласен както с оценките, така и с принципния подход на ръководителя на делегацията на ГДР.

По-нататък румънският министър подробно се спря на "съотношението на силите между капитализма и социализма" и по-специално на "положението след Виена". Според него, в стратегията на Запада няма изменения. Капитализмът води битка срещу нас, и това ясно се декларира от западните политици - Рейгън, Тачър, Никсън, Кисинджър и всякакви други. Възможно било те да сменят тактиката; Хелзинки, документите на обоевропейския процес, 3-те компонента на договореностите били свидетелство за това. Но според др. Й. Тоту, истинските резултати били обезкуражаващи. По първа кошница е постигнато малко, по втора - нищо, по 3-та - те провели играта както пожелали. Не искали да чуят за истинските човешки права - на труд, образование, жилище, макар че по тези въпроси и при тях и

при нас има какво да се желае.

С тактиката си, отбеляза Й.Тоту, те получиха ред отстъпки. Приложиха похватите на линкиджа. Тяхното идеологическо и политическо настъпление се засили. Не дават подробности за намеренията си, но бъдещите им планове са ясни. В центъра на всичко е диференцирания подход към нашите страни.

Румънската позиция била известна, 2 години я излагали във Виена, и от нея нямало да отстъпят.

Отговаряйки на поставения от Фишер въпрос "какво да правим по-нататък?", Тоту повтори, че всеки е свободен да действа суверенно и независимо. Те били против всяка външна намеса. Но под въпрос бил престижът на социализма. За да се настъпва срещу капитализма, освен действията на отделната страна, е необходимо обединението на революционните сили, каквито в света имало достатъчно за сериозен отпор срещу буржоазните домогвания.

По мнението на Тоту, голям резерв в това отношение били развиващите се страни. "С тях имаме съвпадащи интереси. Едно от тях е свободно развитие без чужди условия. Ако се обединим с тези страни, можем да решим редица задачи от втората кошница." Работата била трудна, защото освен различията между нас, имало още по-големи различия между тях. Но при всички положения била нужна стратегия за съвместно действие с развиващите се страни, които имат голям потенциал за борба с капитализма.

Важен въпрос бил и активизирането на международното комунистическо движение, постигането на единодействие между него и социалистическите страни. Разбира се, ставало дума за единство на друга основа в сравнение с миналото. Тоту смятал, че ако не отчитаме тези два компонента, не можем успешно да противостоям на Запада.

Министърът на външните работи на ЧССР Я. Йоханес изрази съгласие с подготвените проекто-документи. Той се присъедини към българският министър, че е крайно време да се съгласуват предварително въпросите, които ще се обсъждат в тесен кръг. Тогава можело да се обмислят от всички, при което разговорът да е по-продуктивен.

Др. Йоханес наблегна, че днес в света благодарение на новото политическо мислене на нашите страни определящи са положителните тенденции. Сега целта била, въпреки всички трудности, да се развиват тези тенденции. В Заключителния документ от Виена са заложени крупни позитивни възможности.

Ние имахме вече премиера по човешките права - посочи чехословашкият министър. - Холандците ни критикуваха, но и ние им казахме какво мислим за тях. Този метод използвахме и в диалога с Австрия. Изводът е, че, ако не сме пасивни, а инициативно използваме документа, няма да бъдем в отбрана, а в настъпление.

Що се касае до механизма по сътрудничеството, изтъкна др. Йоханес, не успяхме да сближим позициите си. Можем да помогнем, ако в София получим проект за документ, който биха разработили нашите български приятели. В НАТО въпросът за взаимодействието е отработен по-добре, отколкото у нас. Нека съберем Комитета на министрите на външните работи и Комитета на министрите на народната отбрана. Има все пак някаква структура. Съгласен съм с Олеховски - нека използваме по-активно Групата за информация, да отчитаме нейните препоръки.

Я. Йоханес изрази съгласие с полския си колега, че е необходимо да се облекчи туризма, да се обсъдят общи паспортни и митнически процедури. Но той обърна внимание, че в основата са нерешените въпроси на цените, валутните структури, вътрешните финансови режими. Към тях трябвало да насочим усилията си.

Накрая, той информира за контактите с Арабската лига и изрази убеденост, че трябва да проучим и оползотворим съществуващите шансове.

Оскар Фишер благодари на участниците в разговора, и от тяхно име пожела успех на Е.Шеварднадзе и изрази съболезнования за загиналите моряци при аварията на съветската подводница. В кратка бележка по повод функциите на Групата за взаимна информация, той препоръча тя да не се задоволява със съобщения, а да обобщава и прави изводи, които няма да са задължителни, но ще бъдат полезна база за работа.

Срещата продължи близо 2 часа. От изказаните мнения и общата атмосфера могат да се направят следните предварителни констатации:

1. За пръв път и в подобна форма на подобна среща една от страните — в случая ГДР, държавата-домакин, даде такава разгърната оценка на международната и европейската обстановка, в която доминираше специфичният, резервиран подход на тази страна по въпросите на диалога. Позицията на ГДР бе незабавно подкрепена от Румъния и може със сигурност да се смята, че по този въпрос двете са се договорили предварително. Тази тяхна проява дава също така основания да предполагаме, че се касае за сондаж на позициите и реакцията на другите страни в навечерието на ПКК само след два месеца.

2. Отсъствието на Е.Шеварднадзе даде определено отражение върху хода на дискусиата и по-нататък върху цялата среща. Съветският представител внимателно се отклони от коментар на тезите на Оскар Фишер, като по същество даде отговор на тях в изказването си на другия ден. Той изказа пожелание да не се провежда втори "тесен кръг", когато би могло да се наложи заемането на по-определено

становище по различни деликатни въпроси от принципен или конкретен характер. Очевидно, отсъствието на съветския министър облекчи полския министър да не взема отношение и унгарския да се въздържа от изказване изобщо. Следва да се отбележи, че на др. Варкони предстои да напусне поста си, което на свой ред обяснява неговата пасивност.

По същество позицията на страните по горните въпроси бе изразена в изказванията. В тях доминираше както общият дух, така и акцентите, които характеризираха макар и относително кратките изказвания на министрите в тесния кръг.